

Frigjøringsjubileet og den kirkelige kainsånd

Av sogneprest Berg Rolness

Morgenposten

8 100543

I

Det legges nå opp til stort kirkelig frigjøringsprogram med festgudstjenester som sentrum. For vårt evangeliske kirkesystem setter gudstjenesten som kirkens egentlige og sentrale funksjon. Kirkebegrepet vårt hviler i presentasjonstanken, dette at kirken i funksjon er et møte mellom et jeg og et du, Gud og den enkelte. I gudstjenesten er selve det festlige høydepunkt det såkalte store Gloria (Ære være Gud i det høyeste og fred på jorden...) Men for å komme inn under dette høye himmelhvelv, må den enkelte gå gjennom syndsbekjennelsens og syndstilgivelsens rensningsprosess.

Et kirkelig jubileum i gudstjenestlig regi må derfor begynne med selvransaking og tilgivelse.

Har så Den norske kirke saklig grunn til å ta med i sin festgudstjeneste et bevissthetsmoment om svikt og synd som kirke i de mørke 5 år?

Jeg har foran meg 3 notater som kan betraktes som mitt bidrag til svar på spørsmålet. Vi er ikke så mange igjen nå som virkelig medopplevde på kropp og sjel de mange byrder som presteskapet i kirken måtte bære. Vi fikk jo oppleve mange og rike positive verdier, mer enn prestegenerasjoner både før og etter krigen. Men så ble vi til gjengjeld ikke spart for de negative erfaringer, selv om disse delvis ble nok så ulikt fordelt, noe selvforskyldt og noe ufor-skyldt. Jeg fikk selv rikelig av begge deler. Og det hang sammen med at jeg fikk den uriaspost å forrette den siste kringkastede 17. mai gudstjeneste i det frie Norge, fra domkirken i Tromsø.

Hin 17. mai var hakekorset det eneste banner som valet på vår gamle fridomsdag over det øvrige og til da okkuperte Norge. Jeg brukte da dette som bilde på hva hakekorbanneret representerte for oss: Vampyren som hadde lagt seg over folkehjertet for å suge kristenmanns blod. Jeg følte allerede da at vårt kristelig-humanistiske, vårt nasjonale og vårt tilkjempede demokratiske livssyn var i fare. Men i Lyset fra Fadervårets sterke appell (forlat oss vår skyld som vi og forlater våre skyldnere, led oss ikke ut i fristelse, men frels oss fra det onde) ba jeg for vårt folk, men også for dem som alt da hadde sviktet etter vårt

syn idet frie Norge og det med Bibelens aller sterkeste ord: Forlat dem. De vet ikke hva de gjør. (Referatet i dagbl. «Tromsø» er stort sett riktig.)

Min første randbemerkning har utgangspunkt i min egen første og største fristelse fra vampyren. Jeg kjenner ennå — etter 30 år — noe av den bitre smaken, og jeg vil skildre mitt syndefall selvavslørende og ærlig så det slik: En glohet sommerdag 1941 gikk jeg bortoveri Jonas Liesgt. i Tromsø. Et kompani tyske marinesoldater med naken overkropp marsjerte syngende forbi Strimmelen skole ca. 150 m. unna. Plutselig ble jeg grepet av hemningsløs trang til å myrde, massakrere. Hadde jeg hatt en mitraljøse, så hadde jeg meiet ned hver eneste mann med en lykkebetont personlig tilfredstillelse. Det var en virkelig besettelse både i bibelsk og psykologisk forstand.

Jeg er dessverre ikke bedre kristen enn at jeg føler en viss skam ved å tilstå at jeg fikk en trykkelig kamp på mine kne da jeg på denne måten hadde sett kainsmentaliteten i mitt eget hjerte. Jeg hadde altså opplevd et totalt nederlag bare ikke for min gamle idealistiske antimilitarisme, men også for alt hva jeg i mitt 5-årige virke som ungdomsprest i Hålogaland hadde lært og forkynt om kristelig idealisme, kirkelig arv og menneskelig toleranse. Men samtidig, og det er mitt egentlige poeng i denne randbemerkning til kirkejubileet, så jeg med hele min sjels overbevisning at vår største fare — kristelig sett — som folk og kirke, var at denne kainsånden skulle trenge inn i folkesinnet, få makt og forgifte (nazifisere) oss. For da var det soleklart at Ordet fra Gud ville finne ikke bare hårdtrakkert vei og steingrunn, men selve den gode hjertejord ville bli opptørket og uimottagelig for godhetens, tilgivelsens og den innbyrdes trostillitsens ånd og kraft.

Jeg skal nevne bare ett eksempel på effekten av kainsånden slik jeg opplevde den senere på det indrekirkelige område, fordi det berørte meg personlig på det sterkeste. Jeg hadde mitt daglige virke i et sterkt læstadiansk preget kirkemiljø. Her gjaldt det som en selvfølge at bare ekteskapsvigsel i den treenige Guds

navn, altså etter kirkens ritual, var fullverdig.

Så kom parolen fra kirkeledelsen om at den kirkelige vigsel skulle kastes overbord og bare borgerlig ekteskapsstiftelse godkjennes. Dette var naturligvis ettel en kirkepolitisk vurdering. Min assistent og jeg prøvde å trosse dette påbudet for å kunne fortsette å gi full kirkelig tjeneste i vårt miljø. Men en dag nektet han fordi han var blitt stemplet som nazist på grunn av vår kirkelige vigsel. Det var bitert. Jeg opplevde både gråt og tårer hos ungdom som betraktet tvungen borgerlig vigsel som diskriminerende for seg.

Men vi var for velke og feige til å stå imot presset fra kainsånden.

For stemplet «stripet» og «nazist» lå ferdig til bruk av hvem som helst på den som ikke fulgte parolen i ett og alt.

Dette fører over til min andre randbemerkning som gjelder den mest sentrale del av det kirkelige rettsoppgjøret. Oppjøret var ferdiglaget før frigjøringsdagen 1945. Det gjaldt den såkalte sanering av presteskapet. Det skjedde på den måten at hvert enkelt biskop la frem for ledelsen sin liste over prester som hadde sviktet kirken og folket under kirkekampen.

Det ble så satt opp et hyrdebrev som forklarte hvorfor kirken måtte rense ut for godt disse svikere og altså gi dem dødsdom som prester. Den borgerlige side av saken skulle domstolene ta seg av. Dette hyrdebrevet skulle leses fra alteret i frigjøringsens festgudstjenester og plasseres mellom evangeliet og trosbekjennelsen. Sannhetsgehalten i dette hyrdebrevet kan belyses ved følgende: Etter krigen har samtlige prostier i Troms (Trondenes, Senja og Troms) hatt proster som sto på den omtalte saneringslisten og altså fått sin «dødsdom» i vedk.gudstjenester. Alle tre kan bevidne at deres suspensjon ble annullert fordi hyrdebrevet var objektivt løgn fra ende til annen for deres vedkommende.

Men å legge objektivt løgn som rituell ledd inn i en gudstjeneste, er etter Jesu ord om løgn og opphavet til løgn kvalifisert blasfemi. Ingen av dem fikk noen unnskyldning — enn si noen bønn om tilgivelse, som Bibelen foreskriver som et minimum.